

ПАРТЫЗАНЫ І ПАДПОЛЬШЧЫКІ ЗЭЛЬВЕНШЧЫНЫ

Каспарэц В.А.

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы
г. Гродна, Беларусь

Навуковы кіраўнік – канд. філ. навук, дац. Ляскевіч С.Г.

Уводзены. Падзеі Вялікай Айчыннай вайны застаюцца адной з самых гераічных і трагічных старонак нашай гісторыі. З першых яе дзён пачалося супраціўленне насельніцтва Беларусі нямецкім захопнікам. Для супраціўлення варожай акупацыі на тэрыторыі Гродзенскай вобласці былі створаны партызанскія групы, падпольныя партыйна-камсамольскія і антыфашысцкія арганізацыі.

Актуальнасць дадзенай тэмы абумоўлена ўзрастаючай неабходнасцю з пазіцыі сёняшняга дня асэнсаваць размах партызанскага і падпольнага руху. Практычнае вывучэнне гэтага пытання неабходна таксама і ў сувязі з тым, што, на вялікі жаль, свет не стаў больш бяспечным. Вывучыўшы мінулае, неабходна ўлічыць яго горкія ўрокі і пайсці ў мірную будучыню.

Мэта артыкула – вывучэнне гісторыі развіцця партызанскага руху на Гродзеншчыне, у прыватнасці, на тэрыторыі Зэльвенскага раёна. Дасягненне мэты патрабуе вырашэння наступных задач:

- 1) сабраць інфармацыю аб дзейнасці партызан і падпольшчыкаў Зэльвеншчыны;
- 2) разгледзець асноўныя накірункі баявой, дыверсійнай дзейнасці партызан на Зэльвеншчыне.

Матэрыялы і метады: вывучэнне артыкулаў па тэме, сістэмны аналіз.

На пачатку артыкула заўважым, што актыўная дзейнасць падпольшчыкаў і партызан была паспяховай таму, што яна вялася на тэрыторыі ўсёй рэспублікі і не залежала ад тэрытарыяльнага дзялення. Сам Зэльвенскі раён быў утвораны 15 студзеня 1940 года ў складзе Баранавіцкай вобласці БССР, з верасня 1940 года стаў адміністрацыйнай адзінкай Гродзенскай вобласці, з 1962 па 1962 раён быў падзелены паміж Мастоўскім і Ваўкавыскім, некаторыя сельсаветы сталі часткай Слонімскага раёна. Таму партызанскі рух Зэльвеншчыны павінен разглядацца ў агульным кантэксце супраціўлення нашага і прылеглых раёнаў. Сёння Зэльвенскі раён на захадзе мяжуе з Ваўкавыскім раёнам, на поўначы – з Мастоўскім і Дзятлаўскім раёнамі, на ўсходзе – са Слоніmsкім, на поўдні – з Пружанскім раёнам Брэсцкай вобласці.

У стварэнні антыфашысцкага падполля на Зэльвеншчыне значную ролю адыгралі камуністы і камсамольцы. У ліку першых восенню 1941 года

ў вёсцы Пятрэвічы была створана падпольная антыфашысцкая група. У студзені 1942 года падпольшчыкі знішчылі лінію тэлефоннай сувязі нямецкага гарнізона, што знаходзіўся ў Пятрэвічах. Гэта была першая баявая аперацыя. Аб дзейнасці падпольшчыкаў даведаліся фашысты. У сакавіку 1942 г. карны атрад акружыў вёску. 16 чалавек на чале з А. В. Карозай арыштавалі і пасля допыту расстралялі ў в. Міжэрычы [1].

У верасні 1942 года сфарміравалася Зэльвенская раённая падпольная арганізацыя. У яе радах налічвалася каля 30 чалавек. Кіраваў арганізацыйнай раённай камітэт партыі з 7 чалавек [2].

Старшынёй Дзятлаўскага антыфашысцкага камітэта стаў настаўнік Георгій Русін (1896–1944). Вясной 1942 года Георгій Паўлавіч стаў сувязным першых партызанскіх атрадаў. Народныя месціўцы далі яму заданне пераехаць у Дзятлава, уладкавацца ў школе і збіраць звесткі пра гарнізон, які знаходзіўся там. У падпольнай рабоце Русіну дапамагала дачка Надзя, якая працавала сакратаром-машыністкай у раённай управе. Рызыкуючы жыццём, яна рабіла копіі дакументаў, а бацька перадаваў іх падпольнаму райкаму партыі. Фашысты пачалі пошукі тых, хто дапамагае партызанам, пачаліся арышты. На жаль, 11 месціўцы былі схоплены і ноччу 1 чэрвеня 1944 года іх расстралялі. Тэрыторыя цяперашняга Дзятлаўскага раёна ўваходзіла ў партызанскую зону. Тут дзейнічаў атрад «Арлянскі» пад камандаваннем Мікалая Вахоніна (1912–1958), створаны вясной 1942 года Назву атрад атрымаў у гонар першай баявой аперацыі каля вёскі Орля, група спаліла лесапілку і мост. У пачатку верасня 1942 года Мікалая Вахоніна выбралі камандзірам атрада, пасля стварэння Ленінскай партызанскай брыгады атрад стаў называцца «Барацьба» [1].

У партызанскі атрад «Перамога», а затым у брыгаду з аднайменнай назвай, перарасла партызанская група П. І. Булака – сакратара Галынкаўскага сельскага савета, створаная ў канцы сакавіка 1942 года. Павел Іванавіч Булак (1902–1970) – удзельнік рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі, за палітычную дзейнасць неаднаразова падвяргаўся турэмнаму зняволенню, прасядзеў у польскіх турмах звыш васьмі гадоў. Пасля Перамогі працаваў на партыйных і гаспадарчых пасадах у Зэльвенскім раёне. У Дзярэчыне ёсць помнік герою [1].

Партызанскі рух на Гродзеншчыне набываў усё больш масавы і арганізаваны характар. Да канца 1942 года тут дзейнічала 15 партызанскіх атрадаў і 4 партызанскія групы, якія налічвалі каля 2 тысяч чалавек.

Мясцовае насельніцтва дапамагала партызанам, якія дыслацыраваліся ў лясных масівах. Так, сярод непраходных лясоў Ліпічанскай пушчы базіраваўся штаб Шчучынскага партызанскага злучэння, які каардынаваў дзеянні партызан на тэрыторыі Шчучынскага, Мастоўскага, Дзятлаўскага, Зэльвенскага раёнаў і Слоніма. Шматлікія партызанскія атрады ўваходзілі

ў склад чатырох партызанскіх брыгад: Ленінскай, імя Ленінскага камсамола, імя Варашылава і «Перамога». З красавіка 1943 года ўзначальваў штаб упаўнаважаны ЦК КП(б)Б і БШПР, член Баранавіцкага падпольнага абкама КП(б)Б Сцяпан Пятровіч Шупеня (1896–1979), які быў накіраваны для арганізацыі партызанскага руху ў тыле ворага а разам з групай з 12 чалавек. Група была перакінута за лінію фронту на самалёце, з сабой яны мелі зброю, боепрыпасы, рацыю, друкавальныя машыны, тыпаграфскія шрыфты і фарбу.

Разам з дарослымі ўдзел у падпольнай барацьбе прымалі і юныя героі Зэльвеншчыны. Адным з такіх быў Саша Каўчун з вёскі Пляцянічы. У 14 гадоў ён прыйшоў у Ленінскую партызанскую брыгаду. Саша выконваў абавязкі сувязнога пры штабе атрада «Чырвонагвардзейскі». Удзельнічаў Саша Каўчун і ў баявых аперацыях. За мужнасць у баях ён узнагароджаны медалямі «Партызану Айчыннай вайны» II ступені, «За Перамогу над Германіяй».

Разам з бацькам і братамі прыйшоў 14-гадовы Коля Сяргейчык у групу П. Булака. І стаў партызанскім разведчыкам, быў на заданнях атрада ў Дзярэчыне, Угрыні, Галынцы, прабіраўся ў нямецкія гарнізоны, высочваў, дзе ў фашыстаў стаяць патрулі і дакладваў у партызанскі атрад. Аднак у чэрвені 1942 года быў арыштаваны. Нават пасля нячалавечых допытаў (хлопцу заганялі пад пазногці іголку, падвешвалі да столі галавой уніз, білі, аблівалі халоднай вадой і зноў катавалі) юны герой не выдаў камандзіра, а матулі сказаў: «Не хвалюся, мама. Памру піянерам». Пахаваны М. Сяргейчык у брацкай магіле пад Слонімам.

Залатымі літарамі ў Летапіс Славы Зэльвеншчыны ўпісаны імёны Алёшы Кулака, які з дванаццаці год ваяваў разам з дарослымі ў атрадзе «Перамога», Леаніда і Людмілы Якубеней, іншых маладых, але адважных і смелых абаронцаў роднай зямлі [2].

Вынікі. Прааналізаваны матэрыял сведчыць, што партызанскі рух на Зэльвеншчыне зарадзіўся з самага пачатку фашысцкай акупацыі, у многіх населеных пунктах Зэльвенскага раёна былі створаны анты-фашысцкія арганізацыі, разам з дарослымі партызанамі і падпольшыкамі былі юныя героі.

Літаратура

1. Імя героя. Беларусь помніт / сост.: Л. Ч. Новицкая [и др.]. – Гродно : Рэдакцыя газеты “Гродзенская праўда”, 2020. – С. 284-289.
2. Памяць : гіст.-дакум. хроніка Зэльвенскага раёна / уклад.: Т. П. Броска. – Мінск : Паліграффармленне, 2003. – С. 362-369.